

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ВИКЛИКІВ

В статті обґрунтовано нові пріоритетні напрями соціальної політики, спрямовані на соціальну безпеку, людський та сталий розвиток, збалансованість державної та регіональної соціальної політики, становлення громадянського суспільства та соціальної відповідальності.

В статье обоснованы новые приоритетные направления социальной политики, направленные на социальную безопасность, человеческое и устойчивое развитие, сбалансированность государственной и региональной социальной политики, становление гражданского общества и социальной ответственности.

The new priority directions of social policy are aimed at social security, human and sustainable development, the balance of state and regional social policy, the formation of civil society and social responsibility were presented in the article.

Ключові слова. Соціальна політика, соціальна безпека, людський потенціал, сталий розвиток, децентралізація, громадянське суспільство, соціальна відповідальність.

Ключевые слова. Социальная политика, социальная безопасность, человеческий потенциал, устойчивое развитие, децентрализация, гражданское общество, социальная ответственность.

Keywords. Social policy, social security, human potential, sustainable development, decentralization, civil society, social responsibility.

Вступ. Україна потребує системних змін в соціальній, політичній, економічній та інших сферах національної безпеки. Зневіра громадян до влади, прагнення змінити орієнтації країни у бік ЄС, невдоволення процвітанням корупції, погіршенням рівня та якості життя, зростання соціальної нерівності, посилення протистояння між Сходом і Заходом, поширення системної кризи тощо потребують інноваційних підходів до формування соціальної політики держави. Вона повинна враховувати зростання ролі людського чинника та громадянського суспільства у цих перетвореннях. Змінився характер та зміст ризиків та небезпек, які в теперішній час є в Україні і прогноуються у майбутньому. Соціальна та громадянська активність населення країни пов'язані з новими завищеними очікуваннями на краще у зв'язку зі зміною Президента України та надіями, що людські втрати були не марними і країна через здолання перешкод політичного, економічного та соціального характеру поступово вийде з кризового стану. Ланцюг проблем, що накопилися, виокремлюють для соціальної політики ті, розв'язання яких вимагають соціальної стабільності, політичної волі, стратегічного бачення майбутнього, процвітання нації та країни, соціальної відповідальності перших осіб держави та перетворення відносин влади та суспільства з суб'єкт-об'єктних на суб'єкт-суб'єктні.

Україна ще не встигла визначити наукові та практичні завдання за таких умов. Стратегії розвитку країни розробити вкрай необхідно, але яким буде її перспективний сценарій визначити вкрай важко. Територіальна цілісність почала руйнуватись і серед головних стратегічних пріоритетів необхідно визначити перешкодження цьому зовнішньому і внутрішньому виклику країни. Роль соціальної політики у цьому процесі надзвичайно важлива. Вона полягає в адресній зміні соціальних відносин шляхом цілеспрямованого виховання у свідомості людини від-

чуття своєї Батьківщини, своєї власної відповідальності за її стан та процвітання, у пізнанні культурної спадщини та культивуванні любові до країни.

Усвідомлення нової ролі соціальної політики та необхідності започаткування нових підходів до її формування та реалізації є дуже слабким. Певні паростки такої соціокультурної спрямованості простежуються у фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, які на круглому столі серед безліч варіантів виходу з системної кризи акцентували увагу на цих питаннях [9]. Саме на пріоритетах гуманітарної політики пропонують автори аналітичної доповіді побудувати умови для національної консолідації [9, с. 78-84]. Звертає на себе увагу глибокий аналіз сучасного соціального та економічного стану в країні, якій зроблений аналітичним Центром «Нова соціальна і економічна політика» та Інститутом стратегічних досліджень «Нова Україна» [11]. В цьому аналітичному звіті обґрунтовано та систематизовано внутрішні та зовнішні політичні ризики, які сприяли прискоренню розгортання аналітичної кризи умови для якої накопичувались роками. В загальних висновках та рекомендаціях зі стабілізації ситуації в країні звертається увага на необхідність реалізувати на практиці нову соціальну політику, яка дозволяє підвищувати соціальні стандарти на підставі економічного зростання.

На думку А.М. Колота [4], економічна політика повинна розглядатись виключно як складова соціальної політики, а людина — головна цінність та мета соціально-економічного розвитку. З цим неможливо не погодитись. Але Україна зробила значну кількість кроків назад у просуванні до розбудови соціальної держави через поглиблення політичної, соціальної та економічної кризи. Тому зусилля провідних науковців, освітян та фахівців з соціальної політики — Е. М. Лібанової, О. В. Макарової, З. Галушки, В. Новікова, А. Колота, Л. Шевченка, О. А. Грішнєвої, Л. Грінєнко тощо доцільно сконцентрувати на сучасних вимогах до соціальної політики щоб запобігати ризикам та небезпекам щодо втрати людей, ресурсів, суспільної злагоди, територіальної цілісності тощо. Виникає необхідність обґрунтування таких пріоритетних напрямів соціальної політики, які виконують роль «точок зростання» у соціальному розвитку країни.

Постановка завдання. Ціль статті — обґрунтувати нові підходи та пріоритетні напрями соціальної політики, спрямовані на подолання соціальних наслідків системної кризи та формування соціальних перспектив розвитку людини, суспільства, країни.

Результати дослідження. Події, які відбуваються в Україні останнім часом, характеризуються як протестні, революційні та воєнні. За таких умов соціальна політика повинна відповідати на ці виклики, сприяти подоланню протиріч, мінімізації конфліктів, зниженню протистояння, конструктивному діалогу, збереженню людських та матеріальних ресурсів. Одночасно постали питання соціального забезпечення, соціального захисту, соціальної допомоги біженцям з Криму та Сходу.

Забезпечення соціальної безпеки та соціального захисту в умовах критичної нестабільності потребують реалізації заходів, які відповідають вимогам часу. Вони включають:

— подолання протистояння між сторонами конфліктів мирним шляхом, без застосування сили, втрати життя людей; віддання переваги переговорним процесам сторонам конфлікту;

— розробку та впровадження Державної програми з соціального захисту населення, з урахуванням негативних наслідків подій 2013-2014 рр.;

— впровадження «Програми створення та збереження робочих місць у Донецькій та Луганській областях на період до 2017 року»;

— визначення регіонів, в яких виникають загрози національній безпеці та включення до стратегії національної безпеки України заходів з їх попередження та подолання;

— цілеспрямоване підвищення системної грамотності громадян України з питань особистої безпеки;

— визначення всіх видів відповідальності, встановлених законодавством України на неправові дії, які спричиняють загрозу та втрату життя і здоров'я людини та широке висвітлення цієї інформації в ЗМІ та Інтернеті тощо;

— оперативне інформування населення про небезпечний стан, пов'язаний з бойовими діями та навчання безпечним правилам поведінки для збереження життя, здоров'я, власності тощо;

— організацію підготовки та проведення евакуації мирного населення (у першу чергу дітей) у облаштовані для цього безпечні місця за межами бойових дій, потенційних місць терактів тощо;

— надання всебічної допомоги тим, хто її потребує при фізичному та психічному ушкодженні здоров'я; готовність медичних робітників та закладів до цього;

— системної скоординованої підготовки (навчання) працівників правозахисних органів (внутрішніх справ, СБУ, МНС тощо) щодо надання захисту та допомоги громадянам для збереження життя та здоров'я в небезпечних умовах, а також підготовки населення до самозахисту та самозбереження.

Це перелік заходів з соціальної безпеки та соціального захисту, які обумовлені екстремальними обставинами. Для подолання загроз, які носять сталий характер, діють значний термін часу і прогнозується їх наявність у перспективі, необхідно здійснити такі заходи, які спрямовані на подолання кризового стану, розвиток суб'єкт-суб'єктних відносин зростання довіри до влади, посилення системи захисту людини та її прав; підвищення ефективності діяльності правозахисних органів, сприяння становленню соціальної відповідальності тощо.

В соціальній політиці до кола пріоритетних напрямів повинні включатись ті, що пов'язані з людським розвитком. Цей напрям повинен реалізовуватись через систему відповідних заходів:

— розробка стратегій (програм) антикризового спрямування зі стратегічними цілями збереження та розвитку людського потенціалу;

— започаткування системного моніторингу з відстеження соціальних ризиків та небезпек для збереження життя і здоров'я людини з відповідним реагуванням на них;

— подолання різкої соціальної нерівності в суспільстві;

— упорядкування та регулювання міграційних процесів зі Сходу та Криму, формування правових, соціальних, економічних засад їх протікання;

— сприяння адаптації людини до несприятливих зовнішніх обставин, надання їй допомоги щодо збереження здоров'я, працездатності, забезпечення самореалізації, саморозвитку;

— посилення відповідальності керівних посадових осіб держави, регіонів, за втрати населення через воєнні конфлікти, невміння вести бойові дії, недодержання законодавства зі збройних сил України тощо;

— терміновість створення умов для попередження відтоку за межі країни людського та інтелектуального капіталу;

— створення умов для консолідації суспільства на основі національної системи духовних цінностей, у центрі якої людина, її розвиток, права і свободи, максимальне забезпечення її соціальних і духовних потреб;

— підвищення відповідальності ЗМІ за недостовірну, неправдиву, упереджену інформацію, яка наносить шкоду через дезінформацію, підвищує психологічне напруження населення, дезорієнтує при обґрунтуванні управлінських рішень тощо.

— зміцнення та розвиток соціальної взаємодії, співробітництва, взаємної довіри за рахунок підвищення рівня довіри до влади і держави; налагодження партнерства держави і суспільства;

— запровадження ефективних мотиваційних механізмів щодо підвищення соціальної, трудової, підприємницької та інноваційної активності населення, спрямованої на розв'язання соціальних проблем;

— забезпечення правового статусу прийнятих Україною Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ), їх розробка та реалізація на державному та регіональному рівні;

— забезпечення децентралізації соціальної політики; розмежування соціальних функцій держави та регіонів щодо повноважень, обов'язків і відповідальності за людський та соціальний розвиток;

— посилення громадського контролю за діяльністю державних і регіональних органів влади щодо соціального та людського розвитку.

В стратегічних пріоритетах держави реально запровадження децентралізації управління, надання можливості регіонам самостійно вирішувати проблеми соціально-економічного розвитку з наданням їм відповідних повноважень та фінансових ресурсів.

В процесах децентралізації соціальної політики необхідно зорієнтуватись на забезпечення збалансованості державної та регіональної соціальної політики, яка потребує на державному рівні:

— забезпечення органічної убудованості регіональної соціальної політики в державну соціальну політику;

— здійснення оцінки регіональної соціальної безпеки з визначенням регіонів, які дають найбільший внесок в формування національних загроз соціальній безпеці;

— удосконалення законодавства України з чітким визначенням повноважень, обов'язків, відповідальності суб'єктів соціальної політики на державному та регіональному рівнях;

— створення економічних механізмів запровадження системи державних соціальних стандартів та соціальних гарантій, впорядкування чинної системи соціальних гарантій;

— стимулювання залучення приватних заощаджень і внутрішніх інвестицій на розв'язання соціальних проблем;

— започаткування соціологічного моніторингу регіонів України;

— визначення об'єктів соціально-культурної сфери в регіонах, які є національним надбанням, та забезпечення їх утримання за рахунок держбюджету та заборона їх перепрофілювання або закриття;

— визначення державних та регіональних потреб у підготовці фахівців з вищою освітою за певним фахом (спеціальністю) та розробка механізмів сполучення інтересів держави та регіонів в освітній сфері;

— удосконалення форм та методів надання знань держслужбовцям органів місцевого самоврядування та місцевої влади щодо децентралізації управління (тренінги, змагання, конкурси, зарубіжні відрядження, віче тощо);

— розвиток партнерських відносин між центром та регіонами;

— скасування залежності соціально-економічного розвитку регіонів від політичної кон'юнктури.

На регіональному рівні необхідно:

— широке залучення громадськості до розв'язання соціальних проблем та використання її думок для прийняття рішень з розвитку соціальної сфери регіону;

— використання потенціалу профспілок для визначення стратегічних пріоритетів розвитку регіону в межах їх компетенції щодо розвитку трудової та соціаль-

ної сфери в умовах децентралізації управління, оформлення обов'язків та визначення відповідальності місцевої влади, профспілок, роботодавців в регіональній угоді;

— забезпечення розвитку договірних засад між центром та регіонами через відновлення процесів укладання Угод регіонального розвитку;

— посилення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні доходів за чинними статтями та пошуку нових джерел доходів на основі саморозвитку регіону.

Серед пріоритетних напрямів соціальної політики залишається та потребує нових підходів розвиток громадянського суспільства та становлення демократизації суспільних відносин. Події, які відбулись та відбуваються протягом останнього року додатково визначили нові проблеми та поглибили значущість ролі та участі громадянського суспільства у постановці проблем суспільства та шляхах їх розв'язання. Відносно громадянського суспільства та подій, які відбулися на Майдані, слід констатувати неабияку громадянську активність, твердість та готовність до довготермінових протестів у досягненні цілей протесту. Мотиви виходу на Майдан у певній мірі є причиною довготривалих негараздів, накопичення яких до критичної межі, спонукало людей до протестів.

Конкретизує, оцінює та визначає подальші перспективи розвитку громадянського суспільства з врахуванням набутого досвіду на Майдані щодо реалізації навичок громадянського суспільства по відстоюванню своїх вимог та інтересів проведене експертне опитування представників громадських об'єднань (73 експерта) у лютому 2014 р. Фондом «Демократичні ініціативи ім. І. Кучерева». Лідери громадських організацій визначили переваги і недоліки громадянського суспільства в Україні, які виявились у зв'язку з подіями Майдану.

До позитивних переваг прояву громадянського суспільства експерти віднесли — громадянську активність людей (53 %), надбання навичок та технологій самоорганізацій (51 %), відчуття можливостей та сили людей (48 %), зростання в суспільстві людських зв'язків, солідарності, взаємодовіри (48 %), готовність громадян віддати власні гроші на те, що вони вважають важливим (45 %), висування вимог до політиків, які можуть змінити якість політики (32 %), зародження нових громадянських рухів, організацій, висування нових лідерів (19 %).

Поряд з позитивними сторонами становлення громадянського суспільства окреслились чинні перешкоди його розвитку та додалися нові. Це — невизначеність технологій взаємодії громадянського суспільства з політичним середовищем (43 %), відсутність перспективних програм трансформацій суспільства (36 %). Дійсно протестні емоційні спалахи не підкріплюються вмінням поставити конструктивні рішення щодо зміни ситуації на краще через неспроможність запропонувати певні стратегії та програми та вмінням їх гідно подати. Доцільно враховувати і ментальні риси, які визначаються як невміння домовлятися (32 %). Значною перешкодою до укріплення громадянського суспільства є тісний зв'язок громадських об'єднань з населенням, про її відсутність засвідчили майже третина опитаних експертів (32 %). Прагнення прискорити процес формування громадянського суспільства та значна діяльність для цього відбувається в значній кількості аналітичних центрів, дослідницьких центрах. Але за думкою експертів є відстороненість та ненаціленість таких структур допомагати громадянським об'єднанням забезпечувати організацію їх діяльності. Так вважають третина експертів (29 %).

Доленосні для країни є питання подолання розколу між Сходом та Заходом України. Але громадянське суспільство не бере до уваги цю проблему і не проводить відповідально роботу щодо зменшення розколу між Сходом і Заходом. Цей недолік констатують кожен третій опитаний (28 %). Наслідки бездіяльності у фо-

рмуванні консолідації між Сходом і Заходом станом на травень 2014 року перетворились на воєнне протистояння та громадянську війну. Це призвело до національних втрат, до загибелі людей Сходу та Заходу, до невиправданих з боку національної єдності, політичної, економічної та соціальної доцільності прагнень до федералізації Сходу. Інститути громадянського суспільства показали свою неспроможність побачити та попередити негативні наслідки невиправданого розколу між Сходом та Заходом. Ці політичні штучні роздування неіснуючого розколу перемогли добрі, щирі, людські відносини між мешканцями Сходу і Заходу, які на особистому рівні готові прийти на допомогу один одному, мають спільні інтереси та спільні прагнення щодо майбутнього цілісної України. Така ситуація обумовлює активізацію громадянського суспільства щодо впливу на найбільшущу проблему країни — консолідацію Сходу і Заходу у майбутньому на користь кожній людині цих регіонів, а також єдності та неподільності України.

Визначені вище недоліки українського громадянського суспільства є слідством невміння громадських об'єднань працювати з людьми (22 %).

Доцільно у зв'язку з цим передбачити такі заходи, спрямовані на демократизацію суспільних відносин та розвиток громадянського суспільства як:

- утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку держави;

- посилення взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування і об'єднань громадян, запровадження громадського контролю за діяльністю влади;

- забезпечення незалежної діяльності об'єднань громадян, посилення їх впливу на прийняття суспільно важливих рішень;

- створення умов для забезпечення широкого представництва інтересів громадян у представницьких органах влади;

- проведення регулярних консультацій з громадськістю з важливих питань життя суспільства і держави;

- підвищення ролі та розширення компетенції інституцій громадянського суспільства;

- розвиток громадянського суспільства через активізацію діалогових суб'єкт-суб'єктних відносин між владою та громадськістю;

- активізація громадських ініціатив та співпраці держави і громадських об'єднань з питань соціального захисту й самозахисту населення, надання соціальних послуг, розкриття потенціалу соціальної активності;

- формування прозорої системи бюджетного фінансування громадських ініціатив.

Соціальна відповідальність. Усвідомлення суспільством перешкод на шляху його розвитку з одночасним прагненням та реальними конструктивними діями щодо їх подолання є спроможністю суспільства через свої суб'єкти брати на себе відповідальність за свій власний стан та кожного члена суспільства. У зв'язку з цим та соціальна політика, яка формується та реалізується суспільством, є втіленням соціальної відповідальності. Соціальна відповідальність визначає такий вид відносин між елементами суспільної системи, який характеризує спроможність суб'єктів соціальної політики брати на себе соціальні обов'язки та реалізовувати їх. Суб'єкти суспільної системи, які приймають на себе соціальні зобов'язання та реалізують або сприяють їх виконанню є суб'єктами соціальної відповідальності.

Україна продекларувала себе як соціальна держава, що визначило її як суб'єкт соціальної системи, який взяв на себе певні соціальні зобов'язання та створив умови їх реалізації. Саме соціальна політика у цих відносинах відіграє провідну роль у формуванні та виконанні соціальних обов'язків держави.

За період з 2010-2013 роки з боку влади навіть не робилось спроб до розробки правового документу з соціальної політики і одночасно була відсутня стратегія соціально-економічного розвитку України. В контексті соціальної відповідальності таку бездіяльність щодо невизначеності стратегій розвитку країни в цілому та соціальних зокрема свідчить про небажання державою брати на себе соціальні зобов'язання перед суспільством. В свою чергу суспільство було і є неготовим до конструктивного співробітництва з владою щодо ініціювання розробки соціальної політики, до контролю за його діяльністю та ініціації прийняття соціальних стратегій розвитку. Проведене наукове дослідження з проблем оцінки та розвитку соціальної відповідальності в Україні [3] підтверджує це.

Експертне опитування визначило, що соціальна відповідальність погано сприймається суспільством, 79,8 % експертів вважають, що неprestижно бути соціально відповідальною людиною. Відсутня внутрішня потреба особистості бути соціально відповідальною людиною, що підриває фундамент для її розвитку в суспільстві та державі. Все взаємопов'язано, взаємопереплетено та взаємозалежно. Для людини, вважають експерти, головним чинником розвитку соціальної відповідальності є соціально відповідальна поведінка перших осіб держави, звітність, прозорість дій на всіх рівнях управління (74,7 %), а для суспільства — невідворотність відповідальності за порушення правових та моральних норм незалежно від статусу (52,5 %), переоцінка системи цінностей, спрямованої на підвищення внутрішньої культури, дотримання прав, домовленостей, норм та вимог (47,5 %).

Головними перешкодами у становленні соціальної відповідальності держави в Україні є домінування особистих інтересів і лобіювання інтересів бізнес-структур у системі державного та регіонального управління (73,4 %), низький рівень духовно-моральної культури владної еліти (63,3 %), концептуальна несформованість та нереалізованість принципів соціальної держави (46,2 %), нерозвиненість системи суспільного контролю за діяльністю органів влади (43,7 %).

Питання відповідальності в контексті формування та реалізації соціальної політики мало досліджені українськими науковцями. В теперішній час особливо гостро постає проблема розподілу соціальної відповідальності між її основними суб'єктами. Саме при формуванні системи соціальної політики ці механізми розподілу є запорукою її реального запровадження. Тому сучасна соціальна політика в Україні повинна базуватись на інноваційних підходах з активізацією суб'єктів соціальної політики, з залученням нових стимулів для ініціації особистості, сім'ї, приватного, громадського сектору до конструктивної участі у формуванні та реалізації соціальної політики на засадах соціальної відповідальності.

Серед суб'єктів соціальної політики, яким повинні бути підконтрольні її інституції є громадянське суспільство. Але саме питання соціальної відповідальності цих суб'єктів соціальної політики мають низький рівень розвитку. Громадянське суспільство повинно здійснювати функції, які забезпечують демократизацію управління в суспільстві на основі самоорганізації, самоініціативи та самовідповідальності його членів. Але саме соціальна відповідальність слабо розвинена в цих процесах бо громадські об'єднання у своїй більшості не виконують ті соціальні обов'язки, які вони беруть на себе, або зовсім не мають таких обов'язків, через що їх діяльність не відповідає очікуванням суспільства.

Для забезпечення розвитку соціальної відповідальності:

Адміністрації Президента України доцільно реалізувати такі заходи:

широко висвітлювати та розповсюджувати приклади соціально відповідальної поведінки перших осіб держави;

Президентові України ініціювати модернізацію суспільних відносин та державного управління на засадах соціальної відповідальності;

— сприяти культивуванню у свідомості всіх верств населення переваг суспільних відносин, які базуються на соціальній відповідальності;

— включити до змісту Послання Президента України Верховній Раді України окремий розділ, у якому висвітлено звіт про стан запровадження соціальної відповідальності та перспективи її розвитку в Україні;

— забезпечити підвищення рівня довіри громадян до органів державної та регіональної влади, налагодити соціальний діалог між владними структурами та громадськими об'єднаннями.

Раді національної безпеки і оборони України необхідно:

— систематично відстежувати формування та прояв соціальних ризиків та небезпек, ініціювати їх мінімізацію, ліквідацію та попередження в залежності від джерел їх виникнення та форм прояву;

— сприяти подоланню загроз соціальній безпеці через включення їх до пріоритетних завдань соціальної політики та Стратегії національної безпеки України;

— провести оцінку стану та перешкод розвитку соціальної відповідальності в державі, які посилюють прояв загроз національної безпеки;

— здійснити аналіз та оцінку виконання соціального законодавства України, визначити повноту затребування відповідальності при його нереалізованості, встановити причини, які перешкоджають застосуванню відповідальності;

— визначити в колі показників соціальної відповідальності держави виконання міжнародних домовленостей України;

— створити умови та надати можливості для розвитку демократичних засад контролю за діяльністю держави з боку громадянського суспільства.

Міністерству соціальної політики України:

— ініціювати розробку та прийняття Концепції соціальної політики України;

— забезпечити розвиток соціальної відповідальності у соціальній та трудовій сфері України;

— розробити Національну стратегію розвитку соціальної відповідальності для всіх рівнів державного управління з визначенням особливостей її змісту та застосування в державі, регіоні, на виробництві, а в перспективі прийняти відповідну Національну програму;

— забезпечити розробку системи критеріїв суспільної оцінки соціально відповідального підприємця та держслужбовця;

— сприяти формуванню серед суспільства позитивного іміджу соціально відповідальних підприємств і компаній.

Міністерству освіти і науки України:

— запровадити систему духовно-морального виховання з визначенням переваг соціально відповідальної поведінки в усіх навчальних закладах України (шкільних, середніх спеціальних, вищих);

— сприяти закладам вищої освіти у налагодженні обміну досвідом викладання курсів, спрямованих на засвоєння принципів та форм соціальної відповідальності особистості, бізнесу, суспільства;

— забезпечити підвищення рівня правової культури громадян щодо знання, затребування виконання своїх прав і обов'язків;

— забезпечити видання та поширення спеціальної літератури, проведення круглих столів, конференцій, семінарів серед студентів та школярів з питань соціальної відповідальності.

Висновки. Неподолані старі соціальні ризики та різке зростання нових затребували інноваційних підходів до формування соціальної політики. Але вона в теперішній час неготова до цих викликів. Очікування ефективності та адресності соціальної політики в Україні ні в стабільних умовах, ні в умовах критичної нестабільності не виправдовуються.

Головними перешкодами на цьому шляху є:

- відсутність правової регламентації, соціальної політики, повноважень, функцій, обов'язків та відповідальності в цій сфері;
- незабезпечення соціальної безпеки людини, не зорієнтованість на збереження її життя та здоров'я при посиленні соціальних ризиків та небезпек;
- неефективність та неадресність системи соціального захисту, неготовність до надання допомоги громадянам в надзвичайних умовах та воєнних діях;
- невключеність розвитку людського потенціалу в коло пріоритетів державної та регіональної соціальної політики, незорієнтованість її на відтворення та нагромадження людського та інтелектуального капіталів;
- дистанційність соціальної політики та сталого розвитку;
- невключеність до національних інтересів та пріоритетів соціальної політики інтересів людини праці та цінності праці, незабезпеченість реалізації права на гідну працю, поширення незахищених серед працюючих;
- незбалансованість державної та регіональної соціальної політик;
- нерозвиненість демократизації суспільних відносин, слабкість розвитку громадянського суспільства;
- неконкретизованість соціальних обов'язків та соціальної відповідальності серед суб'єктів соціальної політики.

В Україні особливу роль відіграє соціальна політика, оскільки вона сприяє збереженню суверенітету та цілісності держави, і є за своєю сутністю інструментом, який консолідує суспільство, сприяє відновленню довіри до влади, підвищує рівень та якість життя, сприяє зняттю протиріч у взаємовідносинах центр-регіон, націлює на соціальну відповідальність тощо.

Сучасна ситуація в Україні вимагає розробки комплексної моделі регіональної соціальної політики, інтегрованої в державну соціальну політику. На регіональному рівні повинні реалізуватися не тільки функції соціальної політики держави, а самостійно формуватись регіональна соціальна політика та механізми її здійснення відповідно до потреб населення регіону.

Зростання потреби щодо формування та реалізації нової державної соціальної політики, спрямованої одночасно на сучасні соціальні виклики і забезпечення соціальних перспектив розвитку суспільства, особистості та країни передбачає залучення інноваційних підходів до її формування та реалізації з врахуванням активної політики сприяння входження України до ЄС. Нова соціальна політика держави має забезпечити рівні можливості для самореалізації особистості в суспільстві, базові соціальні гарантії і життєво важливі інтереси всіх верств населення. Зростання інвестицій у людський капітал, розвиток соціальної інфраструктури, через яку відбувається формування кадрового, соціального, інтелектуального потенціалу суспільства, може перетворити соціальну політику в один з провідних чинників подолання системної кризи та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Такий підхід до соціальної політики обумовлює залучення нових важелів при розробці відповідного правового документу України. Запорукою його якості повинно стати соціальна відповідальність науковців та освітян, політична воля представників влади та підтримка представників громадянського суспільства.

Література

1. Галушка З.І. Соціалізація трансформаційної економіки / З.І. Галушка. — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. — 408 с.
2. Глобализация и социальная политика развитых стран: Сб. обзоров и рефератов / РАН.ИНИОН. Центр науч.-информ. исслед. глобал. и регионал. проблем. — М.; 2008. — 280 с.
3. Діагностика стану та перспектив розвитку соціальної відповідальності в Україні (експертні оцінки): монографія / О.Ф. Новікова, М.Є. Дейч, О.В. Панькова та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром.-сті. — Донецьк, 2013. — 296 с.
4. Колот А.М. Мифы социальной политики, или с чего следует начинать формирование новой модели / А.М. Колот // Зеркало недели. — 2010. — № 2 (781). — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.zn.ua/3000/3050/68293/>
5. Корецька С.О. Соціальна політика України: теорія, методологія, механізми реалізації: монографія / С.О. Корецька. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 445 с.
6. Лібанова Е.М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів // Демографія та соціальна економіка. — 2011. — №1(15), с.24-38.
7. Лібанова Е.М. Стратегічні пріоритети соціальної політики на початку XXI століття // Демографія та соціальна економіка / — №1(9). — 2008. — с.9-22.
8. Паніото В. Україна. Євромайдан // Вісник суспільної думки. — 2013. — №3-4(116). — с.1-7.
9. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп. / за заг. ред. Я.А. Жаліла. — К.: НІСД, 2014. — 132 с.
10. Тавокин Е.П. Социальная политика. Краткий курс: Учебное пособие. М., 2012. — 204 с.
11. Україна: шлях до стабільності і зростання. Аналітичний Центр «Нова соціальна і економічна політика». Спільний аналіт. звіт. / заг.ред. Акімової І. — К., 2014. — 70 с.
12. Якість інформаційного забезпечення соціальної політики: (монографія) / Макарова О.В., Саріогло В.Г., Терещенко Г.Г. та ін. — К.: ДУХ і літ-ра, 2010. — 248 с.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2014 р.

УДК 331.101.26(075.8)

Назарова Г. В.

д-р.екон.наук, професор,

завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці.

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

СТАН ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Проведено аналіз матеріального стимулювання трудової діяльності з урахуванням регіональних особливостей. Стан нарахувань і виплат заробітної плати оцінено за статистичними показниками: середня заробітна плата (показник наведено за регіонами); заборгованість з виплат заробітної плати; фонд оплати праці; фонд основної заробітної плати; фонд додаткової заробітної плати. Проведено аналіз гендерної нерівності в оплаті праці.

Проведен анализ материального стимулирования трудовой деятельности с учетом региональных особенностей. Состояние начислений и выплат заработной платы оценено по статистическим показателям: средняя заработная плата (показатель приведен по регионам); задолженность по выплате заработной платы; фонд оплаты труда; фонд основной заработной платы; фонд дополнительной заработной платы. Проведен анализ гендерной специфики в оплате труда.

The analysis of material stimulation labor activity based on regional characteristics. The state charges and payment of wages is estimated at statistical indicators that determine the state of wages in Ukraine: the average wage (the indicator is given by regions); arrears in payment of wages; wage fund; fund basic salary; fund additional salary. The analysis of gender inequality in wages.